

Изденүүчү Акматов Кыялбек Камутовичтин 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча “Орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негиздери” деген темадагы докторлук диссертациялык иши боюнча И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча уюштурулган Д 13.18.580 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын төрайымы педагогика илимдеринин доктору, профессор С.Т. Батаканованын

БҮТҮМҮ

Изденүүчү Акматов Кыялбек Камутовичтин “Орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негиздери” деген темадагы 13.00.02. – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистигине ылайык педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин карап чыгып, диссертация тууралуу төмөнкүлөрдү ырастайт:

1.Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Изденүүчү Акматов Кыялбек Камутовичтин 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча “Орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негиздери” деген темадагы докторлук диссертациясы диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

. Иште 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү “Кыргыз адабияты” дисциплинасын үйрөнүү боюнча орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуу боюнча теориялык жана практикалык изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

Диссертациялык иштин максаты – кыргыз адабияты сабагында акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен байланышта окутуунун методикасын теориялык жактан негиздөө жана анын оптималдуу

жолдорун иштеп чыгуу, иштелип чыккан сунуштардын натыйжалуулугун педагогикалык экспериментте сыноодон өткөрүү.

1. **Коюлган максаттар диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:** Акын-жазуучунун өмүрү менен чыгармачылыгынын өз ара байланыш маселесинин философияда, адабият таанууда илимий жактан коюлушун талдоодон өткөрүү.

2. Акын-жазуучулардын өмүр жолун чыгармалары менен байланыштырып окутуунун педагогикалык-психологиялык жана адабият таануу жагынан негиздерин аныктоо.

3. Акын-жазуучулардын өмүр баянын мектепте окуп-үйрөнүүнүн жана изилдөөнүн тарыхын талдоого алуу, изилдөөнүн материалдарын, методдорун аныктоо.

4. Биографиялык материалдарды авторлордун чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негизин түзүүчү методикалык принциптерди иштеп чыгуу.

5. Чыгармаларды талдоодо анын авторунун жашаган доору, заманы, жазуучулардын инсандык сапаттары тууралуу окуучулардын компетенттүүлүктөрүн жогорулатуунун технологияларын сунуш кылуу, акын-жазуучулардын биографиясын окутууда аймактык материалдарды пайдалануунун ыкмаларын жана жолдорун көрсөтүү.

6. Акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутууну практикалоо, б.а., аныктоочу жана үйрөтүүчү эксперименттерди өткөрүү, мындан алынган натыйжаларга жараша текшерүүчү эксперименттин негизинде сабактар системасын ондоп-түзөө жана алардын натыйжалуулугун баалоо.

Диссертациянын изилдөө объектиси – Орто мектептин кыргыз адабияты сабагында жазуучулардын өмүр баянын жана чыгармаларын окутуу процесси.

Изилдөөнүн методдору - Илимий изилдөөлөрдү теориялык-методологиялык талдоо; нормативдик документтерди окуп үйрөнүү; байкоо, анкета, тестирлөө, аңгемелешүү, алдыңкы тажрыйбаларды үйрөнүү, анализ, синтез, моделдөө, педагогикалык тажрыйба.

1.Диссертациялык изилдөөнүн актуалдуулугу.

Жалпы эле адабиятты окутуунун дүйнөлүк тарыхында бул же тигил чыгарманы жазган автордун өмүр баянын үйрөтүү өзгөчө чоң мааниге ээ. Бул ишмердүүлүк, биринчиден, автордун жеке инсандык сапаттарынын, көз карашынын чыгармада чагылдырылышын туура андап билүүгө, демек,

чыгарманы дагы да тереңирээк түшүнүүгө жардам берет, экинчиден, сүрөткердин биографиясынын идеалдуу жактарын азыркы окуучулар өздөрүнө өрнөк катары пайдаланууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Азыркы мектептин максаты окуучуларга билим жана тарбия берүү менен гана чектелбестен, ошол алган билим жана тарбиясын турмушта колдоно билүүгө жетишүү менен да байланышат, демек, мында окуучулар акын-жазуучулардын өмүрүнүн өрнөгүн алып, аларды өз турмушунда үлгү туту билүүгө көнүгөт. Адамдын инсандык сапаттарынын калыптануусунда, анын андан ары өнүгүүсүндө адабий чыгарманын өзгөчө ролу болот, мына ошондуктан азыркы педагогдордун негизги милдети окуучуларда көркөм китеп окуу маданиятын, чыгарманы түшүнүү жана талдоо ишмердүүлүгүн жогорулатуу менен байланышат. Ал эми көркөм чыгарманы окууга, талдоого кызыктыруунун бир жолу – ошол чыгарманы жазган автордун өмүр баяны тууралуу маалымат берүү. Мында адабият сабагынын, адабият мугалиминин ролу өзгөчө экендигин тастыктоого болот. Бул милдеттерди чечүүчү каражаттарынын бири – мектептеги адабият сабактарында окуучуларды жазуучулардын өмүр баяны менен тааныштыруу. Бирок, жазуучулардын өмүр баяны тууралуу ар түрдүү маалыматтар, анын ичинде автобиографиялык, биографиялык-документалдык, мемуардык чыгармалар жазылгандыгына карабастан, окуу китептеринде, хрестоматияларда жазуучулардын өмүр баяндары даталарга шыкалып, окуучу үчүн кызыксыз жана мугалим тарабынан сабакта туура эмес, же натыйжасыз пайдаланылып келүүдө, б.а., жазуучунун өмүр баянын окуп-үйрөнүү – бул көркөм текстти окуп-үйрөнүүгө карата бөтөнчө психологиялык жана эстетикалык даярдык боло албай келүүдө. Педагогикалык практика тастыктагандай өмүр баянды окуп-үйрөнүү жазуучунун инсанына жана аны менен байланышкан бардык нерселерге болгон кызыгууну жаратуусуз натыйжа бере албайт. Ошондой эле, ар бир жазуучуга карата өмүр баяндын белгилүү бир учурларын пайдаланып, бул үчүн зарыл болгон материалды жана аларды сабакта окуучуга жеткирүүнүн майнаптуу ыкмасын тандап алуу жагы да ойдогудай болбой келет.

Кыргыз адабиятын орто мектепте окутуу проблемасына изилдөөчүлөр мурда ар тараптуу кайрылса да, жазуучунун өмүр баянын окуп-үйрөнүү маселесин атайын проблема катары кеңири изилдөөгө алган эмес. Ошондой эле, азыркы кыргыз педагогикасында өмүр баян катары окуу китептеринде сунуш кылынган тексттердин таанытуучулук, өнүктүрүүчүлүк жана тарбиялык потенциалы да толугу менен ачыла элек.

Кыргыз адабиятын окутуунун мамлекеттик стандарты, окуу программасы талап кылгандай жазуучулардын өмүр-баянын үйрөтүү эки түрдүү сунушталат: биринчиси, V-VIII класстарда атайын бир саат убакыт бөлүнбөй, бул же тигил чыгарманын текстти сунуш кылынардан мурда автор тууралуу маалымат гана берилет; экинчиси, IX-XI класстарда монографиялык теманы окуп-үйрөнүүнүн эң биринчи этабында эле, жазуучунун өмүр баяны менен кеңири тааныштырылат, көбүнчө буга атайын бир саат бөлүнүп жүрөт. Бул окуучуларда ошол алдыда окулуучу жазуучунун чыгармачылыгына да, тигил же бул конкреттүү чыгармаларына да, анын замандаштарынын, андан мурдакы жана кийинки чыгармачыл адамдардын чыгармаларына да болгон кызыгууну ойготууга жардам берет. Дал ошол өмүр баян жазуучунун программага кирбеген башка чыгармалары жөнүндө, анын өзү жөнүндө маалыматты, эскерүүлөрдү камтып турат.

Тема боюнча илимий адабияттарды талдоо жана биздин байкоолор, ошондой эле педагогикалык тажрыйбалар көрсөткөндөй, теория менен практикада чечүүнү талап кылган олуттуу *карама-каршылыктар* катары булар аныкталган: жазуучунун өмүр баянын чыгармалары менен байланышта үйрөтүү кыргыз адабиятын окутуунун маанилүү бөлүгү болсо да, дал ошол байланыштын азыркы мектеп практикасындагы формалдуулугу өкүм сүрүүдө; өмүр баяндык маалыматтар, эскерүүлөр, документалдык фильмдер аздыр-көптүр болсо да, мугалимдердин андай материалдарды колдонуу боюнча тажрыйбаларынын жетишсиздиги; кыргыз жазуучулары тууралуу азыркы адабиятта биографиялык чыгармалардын окуучулар үчүн атайын жазылбагандыгы, ал эми андай тексттерге балдардын муктаждыгы; кыргыз адабияты сабактарында өмүр баянды үйрөтүүнүн айрым натыйжалуу методикасы пайдаланылып келе жатса да, алардын алдыңкы тажрыйбалары илимий талдоодон өтпөгөндүгү, методист окумуштуулар тарабынан жалпыланбагандыгы; кыргыз адабияты мугалимдери муктаж болсо да, жазуучунун биографиясын окутуунун методикалык негиздеринин алиге чейин түзүлбөгөндүгү ж.б.

Окуучулардын ар түрдүү жаш курагында жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен бирдикте өздөштүрүүгө кызыгуусун арттыруунун методикалык шарттарын тереңдетип иштеп чыгуу – башкы маселердин бири. Аны үчүн ошол акын-жазуучулардын өмүр баяндары боюнча сабактардын бүтүндөй системасын, алардын өмүрү жана ишмердүүлүгү боюнча кошумча адабияттарды, башка булактарды пайдалануунун технологияларын сунуш кылуу өзгөчө мааниге ээ. Бул ишмердүүлүк болсо дүйнөлүк педагогиканын практикасында өзүнүн бай тарыхы бар экендигине жана адабиятты окутуу

методикасында белгилүү даражада иштелип чыккандыгына карабастан, жаңыча методикалык мамилени жана чечимдерди, инновациялык ишмердүүлүктү талап кылат, алар: биринчиден, бүгүнкү мектеп окуучусунун психологиялык өзгөчөлүктөрү, кызыгуулары; экинчиси, мектеп окуучуларынын билим базасы, азыркы ааламдашуу доорундагы көз караштары; үчүнчүсү, маалыматтык технологиялардын мүмкүнчүлүктөрү эске алыныш керектиги.

Жогоруда белгиленген карама-каршылыктарды чечүүнүн жолдору: кыргыз адабияты сабагында жазуучунун өмүр баянын чыгармалары менен бирдикте окутуунун бүтүндөй системасынын илимий негизин түзүү; түзүлгөн методиканы колдонуунун туура критерийлерин жана шарттарын аныктоо; сунуш кылынган методикалык ыкмалардын, жолдордун, каражаттардын натыйжалуулугун педагогикалык тажрыйбада сынактан өткөрүү.

Изилдөөнүн **актуалдуулугу** азыркы мектеп окуучуларынын жазуучунун өмүр баяндары боюнча билим сапатынын жана аларды чыгармалары менен байланыштыруу боюнча компетенттүүлүктөрүнүн төмөндүгү, акын-жазуучулардын өмүр баяндарынын тарбия берүүчүлүк, таанытуучулук мүмкүнчүлүгүн толук колдоно албагындыгы жана бул багыттагы ишмердүүлүктөрдү адабият мугалимдери жеткиликтүү өздөштүрө албай жаткандыгы менен байланыштуу.

Проблеманын ушундайча коюлушу «Орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негиздери» деген **изилдөөнүн темасын** аныктоого мүмкүндүк берген.

2.Илимий жаңылыгы. Кыргыз адабиятын окутуунун методикасында эн алгачкы жолу акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутуунун методикалык принциптери жана методикалык шарттары аныкталган; адабий көркөм чыгармалардын мазмунунун алардын авторлорунун өмүр баяндары менен байланыштыруу мүмкүнчүлүктөрү жана аны өркүндөтүү технологиялары ачылган; окуучулардын көркөм чыгарманы анын автору менен байланышта окуп-үйрөнүү менен жазуучулардын жеке инсандык сапаттарына кызыктыруунун жолдору көрсөтүлгн; окуучулардын көркөм чыгармадагы айрым эпизоддорду жана фактыларды анын авторунун өмүр жолундагы окуялар, урунтуу учурлар жана фактылар менен салыштыруу көндүмдөрүн калыптандыруунун методикасы иштелип чыккан; акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте

окутууда окуучуларды адабий көркөм чыгармага кызыктыруунун натыйжалуу шарттары менен критерийлери ачылып берилген; орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутуунун жаңы методикалык системасы өткөрүлгөн тажрыйбалык-эксперименттик иштин жыйынтыктарынын негизинде практикага сунушталган.

3.Диссертацияда чыгарылган ар бири илимий жыйынтыктын (жобонун) жана изденүүчүнүн корутундусунун жаңылыгынын деңгээли.

1-жыйынтык жаңы, себеби, акын-жазуучулардын өмүр баянын окутууда алардын көркөм чыгармаларын өздөштүрүүгө кызыгууну төмөнкүдөй методикалык принциптер ишке ашырылган: акын-жазуучулардын өмүр баянындагы кызыктуу фактылар аркылуу алардын инсанына болгон кызыгууну арттыруу; бул же тигил чыгарманы талдоо процессинде акын-жазуучунун биографиясына кайрылып туруу; окуучуларга автобиографиялык жана биографиялык, мемуардык материалдарды тандоо процессинде аларга чыгармачылык өз алдынчалык берүү; автор – чыгарма – мугалим – окуучу өнөктөштүгүнүн жогорку деңгээлин түзүлгөн.

2-жыйынтык жартылай жаңы, себеби, акын-жазуучулардын өмүр баянын окутууда алардын көркөм чыгармаларын өздөштүрүүгө кызыктыруу процессинде төмөнкүдөй методикалык шарттар камсыздандырылган: өмүр баяндык материалдарды ар кандай программалык чыгарманы окуп-үйрөнүүнүн алкагында, биримдикте кароо; жазуучунун өмүр баянын окуп-үйрөнүүдө анын турмушунун ар кандай жактарын азыркы окуучулар үчүн актуалдаштыруу мүмкүнчүлүгүн эске алуу, б.а., бүгүнкү коом жана азыркы окуучу үчүн маанилүү жактарын башкы планга коюу; акын-жазуучулардын өмүр баяны тууралуу ар түрдүү тексттерди окуучулардын эркин тандап алуусун ишке ашыруу; биографиялык материалдардын жанрын, темасын, формасын ар тараптуу тандоо; акын-жазуучулардын өмүр баяны тууралуу материалдар менен окуучулардын жеке, топтордо иштөөсүн күчөтүү; акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен бирдикте окуп-үйрөнүүдө инновациялык формаларды кеңири колдонуу.

3-жыйынтык жарым-жартылай жаңы, себеби Акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен байланышта окутуу боюнча сабакты даярдоо үчүн материалды тандоо шарттары сакталган учурда окуучулардын адабий чыгарманы өздөштүрүүсү бир топ жогору болгон.

- сабакта акын-жазуучулардын өмүр баянындагы түрдүү фактыларга болгон окуучулардын кызыгуусу жогору болсо;
- акын-жазуучунун өмүр жолундагы окуучулардын эмоционалдык

сезимин козгоого, аларды түйшөлтүүгө өбөлгө түзүүчү окуялар, фактылар туура тандалса;

- акын-жазуучунун өмүр жолун чагылдырууда реалдуулук жана объективдүүлүк туура сакталса;
- акын-жазуучулардын өмүр баяндары тууралуу маалыматтар жөнөкөй, түшүнүктүү жана окуучулардын курак өзгөчөлүгүнө ылайыктуу болсо;
- өмүр баяндык маалыматтар менен чыгарманы байланыштыруу методикасынын салттуу жана инновациялык жолдору туура айкалыштырылса.

4-жыйынтык жаңы, себеби акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутуу өмүр баянды окуп-үйрөнүүнүн түрдүү формаларын пайдаланган учурда ийгиликтүү болгон, алар:

- акын-жазуучулардын өмүр баяны тууралуу мугалимдердин тажрыйбаларын үйрөнүү жана колдонуу;
- акын-жазуучулардын өмүр баянын окутуу боюнча университеттерде атайын курстарды уюштуруу;
- мемуардык адабияттарды окуучулардын өз алдынча көп окушуна жетишүү;
- жазуучулар менен жолугушууларды өткөрүү;
- акын-жазуучулардын туулган, жашаган жерине, музейлерине саякат жасоо;
- сабакта акын-жазуучулардын өмүр баянын пайдалануу менен алардын чыгармаларын окуп чыгууга өбөлгө түзүүчү тапшырмаларды көп аткартуу ж.б.

Жалпысынан алганда, изилдөө акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте үйрөтүү аркылуу адабиятты окутуунун сапатын, деңгээлин көтөрүү менен бирге окуучулардын өрнөктүү адамдардын өмүрүнөн үлгү алууга тарбиялоого багытталган.

4.Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо.

Диссертациялык тема боюнча Ош мамлекеттик университетинин студенттерине сабактар өтүлгөн, Ош областтык мугалимдердин билимин жогорулатуу институтунун курстарында семинарлар жүргүзүлгөн. Негизги жоболору төмөнкү илимий-практикалык конференцияларда илимий баяндамалар окулган: Урал мамлекеттик педагогикалык университетинин VI Эл аралык илимий-практикалык конференциясы; «Интернаука» басмасынын LIV Эл аралык илимий-практикалык конференциясы, Б.Мурзубраимовдун 80

жылдык мааракесине арналган Ош мамлекеттик университетинин конференциясы, «Айтматов окуулары – 2015» Эл аралык илимий-практикалык конференциясы ж.б.

5. Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу.

Диссертациядагы методикалык сунуштар орто мектептердин кыргыз адабияты боюнча окуу программасын, окуу китептерин, методикалык колдонмолорду түзүүдө, университеттердин атайын курстарында жана методика боюнча лекцияларда жана мектеп мугалимдеринин адистигин жогорулатуу курстарында, мугалимдердин сабактарынын натыйжалуулугун жогорулатууда колдонулат. Акын-жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутуу боюнча белгиленген жолдор идеалдарды жана инсанды баалоонун өзгөргөн шарттарында педагогикалык жогорку окуу жайлардагы методикалык циклдеги дисциплиналарды окутууда жана педагогикалык практиканы өткөрүүдө, ошондой эле, гуманитардык жана эстетикалык циклдеги сабактарда өрнөктүү инсандарга болгон кызыгууну калыптандыруу үчүн пайдаланылышы мүмкүн. коюлган милдеттердин чечилиши окуучулардын адабий кабылдоосунун, табитинин өсүүсүн, алардын окуу предмети катары адабиятка болгон кызыгуусун жогорулатууга мүмкүндүк берет, активдүү ой жүгүрткөн инсанды тарбиялоого белгилүү бир даражада салым кошот.

6. Акматов Кыялбек Камутовичтин диссертациясынын материалдары төмөндөгү документтерде, материалдарда жана иштелмелерде колдонулган:

- ЖАК талап кылган илимий-педагогикалык басылмаларда чагылдырылган;
- илимий-практикалык конференцияларда баяндамалар жасалган;
- сабактар, тренингдер өткөрүлгөн;
- педагогикалык эксперименттерде текшерилген.

7. Акматов Кыялбек Камутовичтин диссертациясынын материалдарын ишке ашыруунун жыйынтыктары боюнча төмөнкүдөй оң натыйжалар алынган:

Биринчи натыйжа. Акын-жазуучулар чыгармаларында өздөрү тууралуу айтып бергендигин түшүнүшкөн.

Экинчи натыйжа. Жазуучулардын чөйрө, коом менен байланышын тереңирээк аңдап билишкен.

Үчүнчү натыйжа. Окуучулардын мекенчилдик сапаттары, тарыхый аң-сезими дагы тереңирээк калыптанган.

Төртүнчү натыйжа. Жеке тагдыр менен чыгармалар салыштырылган ж.б.

Изилдөөнүн негизги мазмуну төмөндөгү эмгектерде чагылдырылган:

- 1.Акматов, К. К.** Мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуу. Монография [Текст] / К.К.Акматов. – Б.: «Глобал принт», 2018. – 316 б.
- 2.Акматов, К. К.** Кыргыз адабиятындагы мугалимдин образы жана аны мектепте окутуу. Монография [Текст] / К.К.Акматов, Т.Ж.Жусупова. – Б.: «Глобал принт», 2019. – 200 б.
- 3.Акматов К. К.** Кыргыз адабияты. Окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 10-классы үчүн хрестоматия-окуу китеби. [Текст] / К.К.Акматов, С.Момуналиев – Б.: «Альмерия» басмасы, 2014. – 180 б.
- 4.Акматов К. К.** Кыргыз адабияты. Окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 11-классы үчүн хрестоматия-окуу китеби. [Текст] / К.К.Акматов, С.Момуналиев – Б.: «Аркус» басмасы, 2014. – 200 б.
- 5.Акматов К. К.** Кыргыз адабияты. 6-кл.: Жалпы билим берүүчү мектептер үчүн окуу китеби. [Текст] / А.Ж.Муратов, Б.А.Абдухамидова, К.К.Акматов. – Б.: «Билим-компьютер», 2018. – 224 б.
- 6.Акматов К. К.** Кыргыз адабияты: колледждин студенттери үчүн хрестоматия-окуу китеби. 1-бөлүм. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.А.Исаков, К.К.Акматов. – Б.: «Глобал принт», 2018. – 372 б.
- 7.Акматов К. К.** Кыргыз адабияты: колледждин студенттери үчүн хрестоматия-окуу китеби. 2-бөлүм. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.А.Исаков, К.К.Акматов. – Б.: «Глобал принт», 2018. – 468 б.
- 8.Акматов К. К.** Дүйнөлүк адабият: колледждин студенттери үчүн хрестоматия-окуу китеби. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов, Т.К.Каранова – Б.: «Глобал принт», 2019. – 328 б.
- 9.Акматов, К. К.** Жогорку класстарда акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуу [Текст] / К.К.Акматов. – Б.: «Имак-Офсет» басмасы, 2018. – 316 б.
- 10.Акматов К. К.** V-VIII класстарда акын-жазуучулардын өмүр баяны тууралуу маалымат берүүнүн методикасы [Текст] / К.К.Акматов. – Б.: «Имак-Офсет» басмасы, 2016. – 60 б.
- 11.Акматов К. К.** Айтматовду мектепте окутуу. 1-китеп. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов. – Б.: 2017. – 304 б.
- 12.Акматов К. К.** Айтматовду мектепте окутуу. 2-китеп. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов. – Б.: 2017. – 276 б.

- 13.Акматов К. К.** Токтогул Сатылгановдун өмүрүн жана чыгармаларын окутуу. [Текст] / К.К.Акматов, К.Кимсанов – Б.: «Book-дизайн» басмасы, 2014. – 184 б.
- 14.Акматов К. К.** Чыңгыз Айтматов: цифралар жана фактылар. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов. – Б.: 2018. – 192 б.
- 15.Акматов К. К.** Окутуунун жаңы технологиялары. [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов. – Б.: 2017. – 320 б.
- 16. Акматов К. К.** Мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын окутуунун айрым маселелери [Текст] / К.К.Акматов // Республиканский научно-теоретический журнал. Известия вузов. –Б.: 2014, №12, -98-100-бб.
- 17.Акматов К. К.** Т.Сатылгановдун өмүр баянын үйрөтүүгө замандаштарынын эскерүүлөрүн, макалаларды, акынган арналган ырларды пайдалануу [Текст] / К.К.Акматов // Республиканский научно-теоретический журнал. Известия вузов. –Б.: 2014, №12, -105-107-бб.
- 18.Акматов К. К.** Маалыматтык коммуникациялык технологияны пайдалануу аркылуу А.Осмоновдун өмүрүн жана чыгармачылыгын окутуу [Текст] / К.К.Акматов // Ош мамлекеттик университетинин жарчысы. –Ош: 2015, №4, 1-чыгарылыш, -19-22-бб.
- 19. Акматов К. К.** «Чабалекейлер эмнени эскертишет?» (Ч.Айтматовдун «Тоолор кулаганда» чыгармасын окугандан кийинки ой) [Текст] / К.К.Акматов// «Айтматов окуулары - 20015» Эл аралык илимий-практикалык конференциянын материалдары. –Б.: «Турар», 2015, -147-149-бб.
- 20. Акматов К. К.** Автобиографиялык прозанын дүйнөлүк адабиятта өнүгүшү [Текст] / К.К.Акматов // Республиканский научно-теоретический журнал. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. –Б.: 2016, №3, -195-198-бб.
- 21.Акматов К.К.** Автобиографизмдин орус прозасында калыптанышы [Текст] / К.К.Акматов // Республиканский научно-теоретический журнал. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. –Б.: 2016, №3, -211-213-бб.
- 22.Акматов К. К.** К вопросу изучения произведений автобиографического жанра в школе [Текст] / К.К.Акматов // Наука, техника и образование 2016. – Москва: 2016, №2 (20), -165-168-бб.
- 23.Акматов К. К.** Чингиза Айтматов – писатель-этнопедагог (по повести «Белый пароход») [Текст] / К.К.Акматов // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. –Москва: 2016, Журнал научных публикаций №8 (Август) часть II, -140-143-бб.
- 24. Акматов К. К.** Формирование автобиографизма в русской прозе [Текст] / К.К.Акматов // Молодежь в XXI веке: философия, психология, право,

педагогика, экономика и менеджмент. Сборник научных статей VI Международной научно-практической конференции. –Екатеринбург: 2016, - 50-53-66.

25. Акматов К. К. Значение жанрово-видовых особенностей автобиографических произведений в изучении литературы [Текст] / К.К.Акматов // Ученый XXI века. Международный научный журнал – Йошкар-Ола. №4-1 (17), апрель 2016, -53-56-66.

26. Акматов К. К. Традиции автобиографической прозы в русской и кыргызской литературе [Текст] / К.К.Акматов // Новый университет. Серия «Актуальные проблемы гуманитарных и общественных наук». –Йошкар-Ола: №3 (60), 2016, -12-15-66.

27. Акматов К. К. «Педагогика» Момуна и его «война» с цивилизацией (по повести Чингиза Айтматова «Белый пароход») [Текст] / А.Ж. Муратов, К.К.Акматов // Новый университет. Серия «Актуальные проблемы гуманитарных и общественных наук». – Йошкар-Ола: №4 (61), 2016, -17-20-66.

28. Акматов К. К. Акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен байланыштырып окутуунун педагогикалык негиздери [Текст] / К.К.Акматов // Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии. Сборник статей по материалам LIV международной научно-практической конференции. – Москва: №9 (54), Сентябрь 2016, -127-137-66.

29. Акматов К. К. Акын-жазуучулардын биографиясын анын чыгармалары менен байланышта изилдөө проблемасы философиянын жана адабият таануунун тарыхында [Текст] / К.К.Акматов // Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии. Сборник статей по материалам LIV международной научно-практической конференции. –Москва: №10 (55), Октябрь 2016, -125-135-66.

30. Акматов К. К. Жазуучулардын өмүр баянын алардын чыгармалары менен биримдикте окутууда биографиялык маанилүү факторлордун таасирин эске алуунун зарылдыгы [Текст] / К.К.Акматов // Научная дискуссия: инновации в современном мире. Сборник статей по материалам LIV международной научно-практической конференции. –Москва: №12 (55), Октябрь 2016, -181-191-66.

31. Акматов К. К. К вопросу о педагогико-психологических основах изучения биографии поэтов и писателей в связи с их произведениями [Текст] / К.К.Акматов // Коллоквиум: научное издательство. –Санфрансиско-Колифорния: №12 (55), Октябрь 2016, - С. 68-72

32. Акматов К. К. Акын-жазуучулардын өмүр баянын мектепте окутуунун тарыхы, өзгөчөлүктөрү жана учурдагы проблемалары [Текст] / К.К.Акматов

- // Научная дискуссия: инновации в современном мире. – Москва: №16 (59), Декабрь 2016, - С. 204-215.
- 33. Акматов К. К.** Чыңгыз айтматовдун биографиясын «эрте келген турналар» повести менен биримдикте окутуу [Текст] / К.К.Акматов // Интернаука: научный журнал. – Москва: №3 (3), Декабрь, 2016, 78-80-бб.
- 34. Акматов К. К.** Жазуучулардын кыскача биографиясын окутуунун мазмуну жана технологиялары [Текст] / К.К.Акматов // Web of Scholar. – 2018. – Том 4. - №1 (19), - 15-20-бб.
- 35. Акматов К. К.** Отражение взаимосвязи культур народов при изучении произведения с использованием элементов биографии писателя (повести “Лицом к лицу” Ч.Айтматова и “Живи и помни” В.Распутина) [Текст] / К.К.Акматов // Актуальные проблемы современности: наука и общество. – 2019. - №1 (22). – С. 62-64.
- 36. Akmatov K. K.** Effektive Methods and Techniques of Study of Autobiographical Fiction in Senior Forms of a Secondary School. [Текст] / A.Zh. Muratov, M. U. Muzulmanov, Akmatov K. K. // Journal of History Culture and Art Research – 2019.
- 37. Акматов К. К.** Изучение повести Ч.Айтматова «Первый учитель» в школе [Текст] / К.К.Акматов // Научный аспект. - №2. – Т.10. – 2019. – С. 258-263.
- 38. Акматов К. К.** Дюшень – борец за светлое будущее (изучение повести Ч.Айтматова в школе). [Текст] / К.К.Акматов // Научный аспект. - №2. – Т.10. – 2019. – С. 264-272.
- 39. Акматов К. К.** Изучение повести Ч.Айтматова «Первый учитель» в школе [Текст] / К.К.Акматов // Международный научно-исследовательский журнал. - №7-2(85). – 2019. – С. 6-8.
- 40. Акматов К. К.** Отражение образа учителя и проблем образования в кыргызской литературе (по автобиографическим материалам в произведениях Д.Мвлянова “Ясное небо”, М.Гапарова “Деревенька”) [Текст] / К.К.Акматов // Инновационные технологии в машиностроении, образовании и экономике. Электронный журнал. - №3 (13). – 2019. – С. 80-89.
- 41. Акматов К. К.** Изучение образа учителя из повести Мурзы Гапарова “Деревенька” [Текст] / К.К.Акматов // Сборник XXV Всероссийской электронной семинар-конференции – РФ, 03-14 декабря 2018.
- 42. Акматов К. К.** Образ учителя автобиографических произведениях кыргызских писателей [Текст] / К.К.Акматов // Сборник XXV Всероссийской электронной семинар-конференции – РФ, 03-14 декабря 2018.
- 43. Акматов К. К.** Пути изучения автобиографических произведений в старших классах [Текст] / К.К.Акматов // Вопросы современной науки:

коллект.науч.монография. Том 24. – 2017. – С. 5-18.

44.Акматов К. К. Этнопедагогическое мысли в художественно-литературных текстах (на примере произведений Ч.Айтматова) [Текст] / А.Ж.Муратов, К.К.Акматов // Этнопедагогика как фактор сохранения этнокультурных ценностей в современном социуме: материалы II Международной очно-заочной научно-практической конференции посвященной памяти академика РАО Волкова Г.Н. – Чебоксары: – 2016. – С. 52-56.

45. Акматов К. К. Адабият сабагында акын-жазуучулардын өмүр баяны тууралуу маалымат берүү маселелери [Текст] / К.К.Акматов // И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. III бөлүк. -Б.: – 2018. - 36-40-бб.

46. Акматов К. К. Токтогул Сатылгановдун өмүрү жана чыгармачылыгын ырлары менен байланышта окутуу [Текст] / К.К.Акматов, Мусаева А. М. // И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. I бөлүк. -Б.: – 2017. - 183-186-бб.

47. Акматов К. К. Мукай Элебаевдин “Узак жол” романын окутуунун айрым маселелери [Текст] / К.К.Акматов, Кимсанов К. К. // И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. I бөлүк. -Б.: – 2017. - 186-191-бб.

48. Акматов К. К. Жазуучулардын жашаган доору, инсандык сапаттары тууралуу окуучулардын компетенттүүлүктөрүн жогорулатуу [Текст] / К.К.Акматов, Тахирова Н.И. // И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. I бөлүк. -Б.: – 2017. - 191-195-бб.

8.Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат негизинен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет.

9.Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы жетектөөчү мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин Башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, Педагогика жана психология кафедраларын сунуштайт. Аталган кафедрада сунушталган илимдин тармагы боюнча илимдин докторлору, кандидаттары: Сакиева С.С. - п.и.д. 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты), Токтогулов С.- п.и.д. 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Найманбаев А.М. – п.и.д. 13.00.01- жалпы

педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Ураимов К.М. - п.и.к., Эшиев Ж.М.- п.и.к., Эшиев А.М.- п.и.к., Калдаров Ы.А. – п.и.к., доцент, Рыскулова Г.У – п.и.к., Тажибаева Ж.К. - п.и.к., Ажибаев С.М. – п.и.к. ж.б. эмгектенишет.

Эксперттик комиссия расмий оппоненттер катары төмөнкү адистерди сунуш кылат.

Биринчи расмий оппонент катары кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин доктору, профессор С.Т.Батаканованы сунуш кылат (13.00.02). (К.И.Скрябин атындагы Кыргыз улуттук агрардык университетинин Мамлекеттик тил жана тарбия иштери боюнча проректору) Анын эмгектери: 1. Мектепте көркөм чыгармаларды талдоонун илимий-педагогикалык негиздери: Монография. –Б.: Кут Бер, 2010. – 286 б. 2. Драмалык чыгармаларды окутуунун технологиясы: Монография. -Б.: Кут бер, 2013. – 296 б. 3.Адабиятты окутуунун усулдары менен ыкмалары: Окуу-методикалык колдонмо. –Б.: Кут бер, 2013. – 53 б. 4. Көркөм чыгармаларды талдоого окуучулардын кабыл алуусун даярдоо: Окуу-методикалык колдонмо. -Б.: Кут бер, 2014. – 32б. 5.Көркөм чыгармаларды окутуунун методикасы: Монография. Кут бер, 2014. -415 б. 6.Адабиятты окутуунун методикасы. –Б., 2018. – 530 б.

Экинчи расмий оппонент катары казак адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин доктору, профессор Б.У. Смановду сунуш кылат (13.00.02). (Абай атындагы Казак улуттук педагогикалык университетинин казак тили жана адабияты кафедрасынын профессору). Анын эмгектери: Казак әдебиеті пәні бойынша акын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығын оқытуда “сандык білім корларын” пайдаланудың жолдары: әдістемелік күрал. – Алматы, 2013. – 226 б. 2.Кыргыздын “Манас” эпосу жана анын казак изилдөөчүлөрү // Мугалим, 2015. - №1-2. – 10-13-бб. 3.М.Габдуллиннің педагогикалык, ғылыми, мәдени мұралары: 2-китеп (авторлош). – Алматы, 2015. – 304 б. 4. Казак әдебиеті. ХІ-сынып. – Алматы, 2015. – 250 б.

Үчүнчү расмий оппонент катары кыргыз тили боюнча адис, филология илимдеринин доктору Г.Ж.Орозованы сунуш кылат (10.02.01). (КР УИАнын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун жетектөөчү илимий кызматкери) Анын эмгектери: 1.Түрк элдеринин поэмалары: тарыхый процесс жана эпикалык байланыш. - Б., 2000. -189 б. 2. Адабий портреттер жана проблемалар. – Б. : Бийиктик, 2009.- 204 б. 3.Кыргыз балдар

фольклотунун жанрдык составы жана поэтикасы.- Б.: Бийиктик, 2003.- 140 б.
4.Кыргыздардын улуттук маданияты (Байыркы доордон XIX кылымдын аягына чейин). –Б.: Бийиктик, 2010.-132 б. 5. Кыргыз өлөндөрү. -Б.: Улуу тоолор, 2015. -148 б. 6.Кыргыз элдик поэмаларынын табияты. - Б. : Улуу тоолор, 2015. -356 б.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы, сунуш кылынган документтерди карап чыгып, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетине, Ж.Баласагын атындагы улуттук университетине жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.18.580 диссертациялык кеңешине 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн, изденүүчү Акматов Кыялбек Камутовичтин “Орто мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуунун илимий-методикалык негиздери” деген темадагы диссертациясын кабыл алууну сунуш кылат.

Эксперттик комиссиянын төрайымы:
педагогика илимдеринин доктору, профессор

Батаканова С.Т.

*Дата погашения
заклечения
12.10.2019г*

*Уч. сер. ДГ
13.18.580*

*И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева*

*КОП ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ*